

Od redaktora naczelnego

Przekazujemy w ręce Czytelników pierwszy numer *Przeglądu Historyczno-Wojskowego* (dalej: *PHW*) w 2026 r. Składa się na niego sześć artykułów naukowych, jeden materiał źródłowy oraz jeden tekst recenzyjny.

Podróż przez karty historii rozpoczynamy w pierwszej połowie osiemnastego wieku. Artykuł Tomasza Ciesielskiego dotyczy oficerów francuskich w armii koronnej w czasach unii polsko-saskiej. W okresie panowania Augusta II i Augusta III kontynuowano zapoczątkowaną w połowie poprzedniego stulecia praktykę zatrudniania w armiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów oficerów pochodzenia francuskiego. Autor objął analizą jedynie tych, którzy bez wątpienia urodzili się na terytorium Francji. Z jego ustaleń wynika, że stanowili oni jedynie niewielki promil kadry oficerskiej wojska koronnego. Dzięki ustaleniom poczynionym przez Ciesielskiego poznajemy przebieg i charakterystykę ich służby.

W kolejnym artykule Piotr Szlanta opisuje sprawę Jasnej Góry w czasie pierwszej wojny światowej. W wyniku porozumienia pomiędzy Niemcami a Austro-Węgrami ustanowiono na terenie klasztoru jasnogórskiego enklawę austro-węgierską. Był to gest skierowany wobec polskiej opinii publicznej, która niechętnie patrzyła na to, że kontrolę nad sanktuarium narodowym sprawowali kojarzeni z protestantyzmem żołnierze niemieccy. Austro-Węgrzy nie dopuszczali na Jasnej Górze żadnej działalności politycznej, starali się jednak budować pozytywny wizerunek monarchii habsburskiej w oczach Polaków.

Również następny tekst odnosi się do okresu pierwszej wojny światowej, a dokładnie wojny domowej w Rosji po rewolucji bolszewickiej. Rafał Igielski analizuje listy generała lejtnanta Fedora Ogorodnikowa do generała majora Michaiła Boncza-Brujewicza. Treść korespondencji

dotyczy sytuacji na froncie północnym rosyjskiej wojny domowej w 1918 r., kiedy to na obszarze północnej części Rosji europejskiej wylądowały desanty alianckich kontyngentów militarnych. Dla zorganizowania obrony bolszewicy zmuszeni byli zatrudnić byłych generałów carskich. Listy mogą służyć jako źródło do badania zagadnienia służby sztabowców carskich w Armii Czerwonej.

W schyłkowy okres drugiej wojny światowej i czas zaraz po jej zakończeniu przenosimy się dzięki artykułowi Witolda Jarno, który opisuje dzieje 13 Dywizji Piechoty Wojska Polskiego w latach 1945–1946. Nie zdążyła ona wziąć udziału w walkach na froncie wschodnim, a rozformowano ją już na początku 1946 r. Stacjonowała głównie na obszarze Śląskiego Okręgu Wojskowego i brała udział w ochronie granicy polsko-czechosłowackiej.

Okresu drugiej wojny światowej i kilku następnych lat dotyczy także artykuł Rafała Wnuka. Zajął się w nim sprawą por. Leonarda Zub-Zdanowicza w świetle dokumentów przechowywanych w Studium Polski Podziemnej i Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Postać wspomnianego oficera od lat wzbudza kontrowersje i spory wśród historyków. Był on jedynym cichociemnym, który porzucił służbę w Armii Krajowej i przeszedł do Narodowych Sił Zbrojnych. Dowodził oddziałem partyzanckim NSZ, który wymordował grupę leśną Gwardii Ludowej. W 1944 r. został szefem sztabu Brygady Świętokrzyskiej NSZ, jednostki partyzanckiej niescalonej z AK. Na emigracji Zub-Zdanowiczowi wytoczono proces o dezercję, działanie na szkodę AK i przestępstwa przeciwko ludności cywilnej, ale po sporządzeniu aktu oskarżenia sprawę „zawieszono do momentu powrotu do kraju”. Autor, na podstawie wspomnianej dokumentacji, rekonstruuje przebieg zmagania, podczas których komisja weryfikująca stopnie wojskowe odrzuciła wniosek Zub-Zdanowicza o uznanie awansów i odznaczeń nadanych mu przez dowództwo NSZ. Zdaniem Rafała Wnuka „zamrożenie” w 1948 r. sprawy sądowej było decyzją polityczną a nie merytoryczną. Oddzielną kwestią, którą również porusza, pozostaje podejście niektórych historyków do opisywanych zdarzeń.

Artykułem zamykającym blok *Artykuły i studia* jest tekst dwojga autorów – Katarzyny Masloch i Piotra Korpalskiego – którzy przedstawili dzieje i sposoby organizacji Archiwum Wojskowego w Toruniu oraz scharakteryzowali przechowywany w nim zasób archiwalny. Placówka powstała w 1947 r., a jej główny zasób stanowi obecnie dokumentacja

jednostek i instytucji wojskowych byłego Pomorskiego i Warszawskiego Okręgu Wojskowego oraz Wojsk Lotniczych, wytworzona od 1953 r.

W dziale *Materiały źródłowe* publikujemy wspomnienia porucznika rezerwy Józefa Kundery. W czasie kampanii polskiej 1939 r. pełnił on funkcję dowódcy 18 kompanii telefoniczno-kablowej Grupy Operacyjnej „Śląsk” Armii „Kraków”. Tekst został spisany w 1967 r. i przedstawia losy głównego bohatera od momentu zmobilizowania i rozpoczęcia służby w podkrakowskiej miejscowości pod koniec sierpnia, poprzez walki i odwrót, aż do końca września 1939 r., gdy po tym, jak uciły strzały pierwszej bitwy pod Tomaszowem Lubelskim, autor rozpoczął wędrówkę do domu w Kielcach. Wspomnienia zostały opatrzone wstępem i przygotowane edycyjnie do publikacji przez Joannę Reftopulos i Artura Wodzyńskiego.

Ostatnią pozycją w pierwszym tegorocznym numerze periodyku naukowego Wojskowego Biura Historycznego jest artykuł recenzyjny Adama Radosława Suławki. Autor dzieli się swoimi krytycznymi spostrzeżeniami dotyczącymi książki historyka ukraińskiego Bohdana Hud’a *Od unii lubelskiej do rzezi wołyńskich. Cztery eseje o historii polsko-ukraińskiej*, opublikowanej przez Pracownię Wydawniczą w 2024 r.

Zachęcamy do lektury cyfrowej wersji czasopisma pod adresem: <https://phw.wp.mil.pl/przeglاد-historyczno-wojskowy/numery-phw/>.

Sławomir Poleszak